

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN AİLE KURUMUNA BAKIŞI

Ahmet ÖZKİRAZ,
Müşrike Nazan ARSLANEL,**
Taylan ŞENGÜL****

Alınış Tarihi: 29 Nisan 2015

Kabul Tarihi: 22 Ocak 2016

Öz: Aile Kurumu toplumların tarihi sürecinde çeşitli yapılarda hep varlığını sürdürmüştür. Aile de toplumların değişmesine paralel olarak değişiklikler yaşamıştır. Bazı yaklaşımlar ailenin sanayi ve kentleşme süreciyle çözülme sürecine girdiğini bazıları ise aile kurumunun çözülme yapıyı değiştirdiğini ileri sürmüşlerdir. Bu çalışmada Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin aile kurumuna bakışları betimlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın amacı gençlerin aile kurumuna bakışlarının betimlenmesi ve buna göre ileride bu gençlerin kuracağı ailelerin nasıl şekilleneceği öngörülme çalışılmıştır. Çalışma 325 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın verilerine göre üniversite öğrencilerinin aile kurumuna bakışlarının muhafazakâr niteliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak çalışmaya katılan kadın ve erkek öğrenciler arasında; aile reisliği, aile büyüklerinin aile içi sorunlara müdahalesi, yaşlanan aile yakınlarına bakımı ve kadının çalışması konusunda farklılıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aile, aile değerleri, Gaziosmanpaşa Üniversitesi

GAZİOSMANPASA UNIVERSITY STUDENTS' VIEWS ON FAMILY INSTITUTION

Abstract: Family has always existed in various forms throughout the history of societies. The concept of family has undergone changes in parallel with social upheavals. Some approaches have argued that industrialization and urbanization have started the family dissolution process whereas others have emphasized family has undergone more deformation than dissolution. The present research aims to describe Gaziosmanpaşa University students' views on family and predict how these students will found families in the future. The research has been conducted with 325 participants. The findings have showed the participants have conservative attitudes to the concept of family. However, female and male participants have different opinions about head of family, family elders' interventions in domestic affairs, elderly care and women in the workforce.

Key Words: Family, Family Values, Gaziosmanpasa University

* Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü

** Yrd. Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü

*** Arş. Gör. Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü

I. Giriş

Aile (kurum ve grup olarak) toplumun en temel yapı taşıdır. Bu nedenle aile yapısında ve değerlerinde yaşanan değişimler toplumun diğer kurumlarını da etkilemekte ve sosyal problemlere yol açmaktadır. Ailenin bölünmesi, parçalanması, tek ebeveynli ailelerin artması, boşanma oranlarının yükselmesi, suç oranlarının artması, uyuşturucu kullanımı, büyük şehirlerde sokak çocukları olgusunun ortaya çıkması ve giderek çoğalması, bireysel ve toplumsal şiddetin yaygınlaşması, kimlik bunalımı, psikolojik sorunlar gibi insanları ve dolayısıyla toplumu tehdit eden durumlar baş göstermektedir (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010: 5). Bu süreçte acaba aile kurumu nereye gidiyor sorusu da gündeme gelmektedir.

Muhafazakâr çevreler, ailenin modernleşme-küreselleşme sürecinden olumsuz bir biçimde etkilendiğini ve dolayısıyla öncelikli olarak korunması gerekli alanlardan biri olduğunu vurgulamaktadır. Buna karşılık olarak ailenin aslında çözülmediği, ancak sürekli olarak biçim değiştirdiği yönünde ifade edilen görüşler de bulunmaktadır.

Çalışmanın konusu Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin aile kurumuna bakışlarıdır. Çalışmanın amacı ise öğrencilerin aile kurumuna bakışlarını belirlemektir. Cinsiyete göre bu bakışta bir farklılaşmanın olup olmadığını tespit ederek gelecekte oluşturacakları aile yapılarının bir kestirimini yapabilmektir. Doğası gereği muhafazakâr bir kurum olan aileye gençlerin yaklaşımı aile kurumunun onlar için önemli olduğunu göstermektedir. Bütün değişmelere, değişmelerden aile kurumunun etkilenmesine rağmen gençler için halen aile kurumu temel kurum olma özelliğini göstermektedir. Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre; aile reisinin kim olacağı, aile içi sorunların çözümünde büyüklerin müdahalesi ve yaşlıların ailede bakımı konularında farklılaştıkları görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin aile değerleri cinsiyete göre bazı konularda farklılaşsa da benzerlikleri daha fazladır. Çalışmanın verilerinden hareketle gençler için ailenin hala önemli ve toplumun temel kurumu olduğu sonucuna varılabilir.

II. Kavramsal Çerçeve

A. Aile Tanımları

Aile kurumu, tarihsel süreç içerisinde sosyo- ekonomik yapıda yaşanan değişimler sebebiyle çeşitli biçimlere ve işlevlere sahip olmuştur. Aile kavramı üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, konu hakkında yapılan çeşitli tanımlamalar ile karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla evrensel anlamda bir “aile” tanımı yapmak oldukça zordur. Canatan, “aile” hakkında evrensel bir tanım yapabilmenin önünde iki büyük engelin varlığından bahsetmektedir. Bunlardan ilki, bu kurumun dünya çapında sergilediği çeşitliliktir. Aile hakkında belirli bir topluma bakarak bir tanım yapmak kültür merkezci (etnosentrik) bir tanım olacaktır. Diğer bir engel ise, aile kurumunun tarihsel süreç içerisinde sürekli olarak değişime maruz kalmasıdır. Ailenin yapısı, aile içi pozisyonlar ve

ilişkiler, ailenin işlevleri vs. hususlar değiştiği gibi, daha önemlisi aile hakkındaki düşünceler de değişime uğramaktadır (Canatan, 2011: 60- 62). Bu bakımdan çalışmanın kapsamı göz önüne alınarak, belirli ortak özellikleri yansıtan aile tanımları gerekli ve yeterli olacaktır.

Giddens’a göre aile, akrabalık bağları ile doğrudan bağlanan, yetişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği bir insanlar topluluğudur. Akrabalık bağları bireyler arasında evlilik yoluyla ya da kan bağlarını bağlayan soy dizileri yoluyla kurulan bağlardır (Giddens, 2008: 246- 247). Tezcan, bu tanıma ilaveten, ailenin, toplumsallaşma sürecinin ilk olarak ortaya çıktığı, toplumdaki maddi ve manevi zenginliklerin kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayan, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal ve hukuksal bir yapı olduğunu belirtmiştir (aktaran Tezcan, 2000: 14-15).

Aile Ansiklopedisine göre “aile” çok genel bir sözcüktür. Bu nedenle “insan” dışında kalan beraberlik ve ortaklıklar da aile sözcüğü ile ifade edilebilmektedir; özellikle cinsin bir türüne işaret edilirken söylenildiği gibi. Aynı şekilde meslekî beraberlikler, bitki türleri, dil grupları da “aile” olarak sınıflandırılmaktadır. Ancak, bu örneklerde de olduğu gibi, niteleme farklılıkları olmadıkça “aile” sözcüğü insanî beraberlikleri anlatan evrensel bir kurumun karşılığı olarak anlaşılmaktadır. Bu anlamıyla da aile, sadece insana özgüdür; aile, basit bir birlikteliğin de ötesinde yer alan ve toplumun temelini oluşturan bir yapıdır (Aile Araştırma Kurumu, 1991: 22).

Aile yapılarının oluşumunda belirleyici rol oynayan üretim ve iş bölümü biçimleri, kuşaklar ve cinsiyetler arası ilişkiler, veraset sistemleri çok çeşitlilik göstermektedir. Bu durumda aile kavramının nesnelliği ve doğallığının kaynağı, aile biriminin bireylerin yaşamasını sağlayan fizyolojik ihtiyaçları gideren ve neslin devamını sağlayan bir yapı olmasıdır (Kandiyoti1984: 16-17).

Yapılan çalışmalarda görülebileceği üzere “aile” terimi ile birlikte bahsedilen ve kimi zaman da “aile” yerine kullanılan bir başka terim, “hane halkı” ifadesidir. Hane halkı, aileyi içermekle birlikte ondan daha fazla bir şeydir (Canatan, 2011: 58). Hane halkı kelimesi, özellikle paylaşılan mekân, akrabalık ve etkinlik olgusunu belirtir (Laslett, 2008: 28). Bu nedenle de hane halkını oluşturan bireyler her zaman aileye dâhil olmak durumunda değildir.

B. Aile Yapıları

a. Geleneksel Geniş Aile

Geniş aile, genellikle köy veya geleneksel toplumların bir kurumudur ve ekonomik ve siyasal bir birlik olarak düşünülür (aktaran Kongar, 1996: 26). Birçok üyeden oluşan ve geniş akrabalık bağlarıyla varlığını sürdüren bu ailede anne- baba, çocuklar, kuzenler, büyük anne ve babalar, kardeşler vs. yer alabilmektedir. Geleneksel aile, geleneksel toplumsal dönemde geçerli olan bir aile tarzıdır. Bu toplumsal dönemin tarımsal üretim tarzı, inanışları, özgün tarihsel koşulları vs. aile üzerinde etkili olmaktadır. Geleneksel aile denilince çoğunlukla geniş, çok işlevli, mahrem, dayanışmacı, akrabalık bağlarının ve

ilişkilerin güçlü olduğu bir toplumsal yapı akla gelmektedir. Geleneksel toplumlarda yaygın olan bir aile tipidir. Geleneksel ailenin pek çok işlevi bulunmaktadır; ekonomi, eğitim, meslek kazandırma, saygınlık sağlama gibi. Çoğunlukla geniş, çok işlevli, mahrem, dayanışmacı, akrabalık bağlarının ve ilişkilerinin çok güçlü olduğu bir toplumsal yapıya karşılık gelen ve pre-modern toplumlarda yaygın olan bir aile tipi olarak geleneksel ailenin, ekonomi, eğitim, meslek kazandırma, saygınlık sağlama gibi çeşitli işlevleri de bulunmaktadır. Ayrıca bu ailede ataerkil bir yapı söz konusudur (Yıldırım, 2011: 71). Bu nedenle de erkeğin mutlak yetkesi, aile içi iş bölümünde ve ailenin düzeninde belirleyici konumdadır.

Evrimsel bakış açısı, modern döneme gelindiğinde, geleneksel geniş ailenin yerini daha küçük bir yapıya bıraktığını savunmaktadır. Ancak bu görüşün aksine, endüstriyel toplumların sözde “yalıtılmış” çekirdek ailelerin gerçeği yansıtmayan bir ideal tipten başka bir şey olmadığı da belirtilmektedir (Kandiyoti, 1984: 17). Aytaç da doğrusal-evrimci bir tarih anlayışı ekseninde gelişen aile yapısındaki dönüşümün, hanede yaşayan üye sayısı ile araştırılması gerekliliğine vurgu yapan ortalama hane halkı büyüklüğü verisi eksenindeki tartışmanın, yaşanan dönüşümü aynı çatı altında yaşayan basit haneler ile birleşik haneler arasındaki çeşitli geçişler üzerinden gerçekleştirdiğini belirtir (Aytaç, 2014: 300). Psikolojik bir yaklaşımla eleştirel bir aile kuramı ortaya koyan Poster’a göre de aile tarihi, süreksiz, doğrusal olmayan ve homojen olmayan bir biçimde kavramsallaştırılabilir (Poster, 1988: 197).

b. Modern Çekirdek Aile

Çekirdek aile, sanayi toplumlarını karakterize eden en önemli vasıflar arasında bulunmaktadır. Bu aile tarzı az sayıda kişiden, anne- baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Ailenin varlığını belirleyen olguların başında sanayi üretiminin getirdiği tüketim toplumuna uyarlanmış olması gelmektedir. Aile, tüketici özelliğiyle belirlenmektedir. Üye sayısının azlığı, geç evlilik, eşler arası eşit rol dağılımı, bireyin özne olarak varlığı özellikleri modernleşmenin getirileri olarak çekirdek ailenin karakteristiğidir. Çekirdek aile aynı zamanda kent ailesi olarak da tanımlanmaktadır. Sanayi toplumunun inşa ettiği kent ortamında gelişen bir aile biçimidir. Bu nedenle modern kentin özellikleriyle donanmaktadır. Kentin yaşama tarzı, çalışma tarzı, sosyal ilişkileri, yerleşme düzeni vs. aileye büyük oranda etki etmektedir (Yıldırım, 2011: 74- 76). Özgür eş seçimi, ailenin kuruluşunda mekânsal ayırım, statünün kişisel beceri ve yeteneğe göre belirlenmesi, çekirdek aileyi geleneksel aileden ayırtan özelliklerdir. Farklılaşma ve uzmanlaşmanın ilerlediği sanayi toplumlarında geleneksel ailenin eğitim, üretim, sosyal güvenlik gibi işlevleri başka kurumlara devredildiği için çekirdek aile en temelde fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçların giderildiği, dolayısıyla sınırlı işleve sahip bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Kandiyoti, 1984: 17).

c. Aile Yapısı ve İşlevlerinde Dönüşüm

Ailenin yapısında ve işlevlerinde yaşanan değişimde belirleyici olan etken, sanayileşmedir. Sanayi Devrimi ve sonrasında üretim ilişkilerinde yaşanan radikal değişim, ekonomik ve toplumsal yapıyı da derinden etkilemiştir. Dolayısıyla aile kurumu, bu süreçten birincil olarak etkilenen bir kurumdur. Evrimci bakış açısına göre sanayileşme süreci, geleneksel aileyi çekirdek aileye dönüştüren bir rol oynamıştır. Ancak, bahsedildiği üzere, tarihsel süreçte de aslen var olan birimin çekirdek aile tipinde olduğu görüşü, sanayileşmenin bu etkisini de bir anlamda dışlamaktadır.

Giddens'a göre tutucu yaklaşımlar, aile yaşamının "altının oyulduğu" şeklinde betimlemelerde bulunurlar. Onlar, aile yaşamını daha eski biçimleriyle karşılaştırmaktadırlar. Ancak, sorulması gereken soru, geçmişin ailesinin ne durumda olduğudur. Giddens, İngiltere'de Victoria Dönemi'nde, aile yaşamı üzerine bulguları değerlendirerek, geleneksel ailenin manevi yapısını sorgular. Yüksek ölüm oranları sebebiyle ortalama evlilik ömrünün on iki yıldan az olması, anne- babanın çocukları üzerindeki katı yetkisi; kadınların ev ile sınırlandırılması ve onlardan katı bir şekilde erdemli olmalarının beklenmesi, erkeklerin ise, aksine, cinsel anlamda daha serbest olmaları; karı-koca arasındaki iletişimin doğrudan değil, sıklıkla çocuk üzerinden olması; özellikle fabrika ve atölyelerde uzun çalışma saatleri geçiren işçi ailelerinin ise evsel bir yaşama bile sahip olamadıkları ve çocuk işçilerin yaygınlığı, bu bulgulardandır (Giddens, 2008: 251).

Tarihçi Jack Goody de, Avrupa'da aile üzerine yaptığı değerlendirmede, çekirdek aile yapısının, başlı başına modern döneme ait bir yapı olmadığını savunmaktadır. Öncelikle, tarihte, çekirdek aile- ailenin önemli olmadığı hiçbir insan topluluğu bulunmamaktadır. İkinci olarak, ailenin yasal olarak tek eşli olmadığı durumlarda bile, pratikte tek eşlilik genel bir durumdur. Bir diğer yandan, ebeveyn aracılığıyla ortak kan ilişkisi temel kabul edilmekteydi. Son olarak aile içi duygusal ilişkiler her zaman önemli olmuştur ve bu "duygusallık", modern dönemin bir özelliği değildir. Tüm bu özelliklerden yola çıkarak çekirdek aile yapısının, kapitalizm bir yana, Avrupa tarafından keşfedildiğine dair hiçbir ciddi kanıt yoktur (Goody, 2004: 6-7).

Tek eşliliğin ayırıcı bir özellik olarak ele alınmasından yola çıkarak, tarihsel süreçte var olan aile kurumuna radikal bir eleştiri, Engels'den gelmiştir. *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*'nde Engels, ailenin oluşumunu, mülkiyet çerçevesinde değerlendirmiştir. Buna göre tarihsel süreçte ortaya çıkan aile, aslen mülkiyetin korunması ve devamının sağlanmasına yöneliktir. Bu sebeple de tek eşli olarak addedilen aile kurumu da, daha öncesinde var olan çok eşli ilkel yapılarla aynı işleve sahiptir. Engels'e göre gerçek aile, mülkiyeti esas alan burjuva ideolojisinin aksine, proleterya evlilikleri ile kurulacaktır (Engels, 2002).

Modernleşme olgusu, ailenin varlığının gereksizliği veya modern topluma uymayacağı (Kongar, 1996) gibi görüşlerin ortaya çıkmasına yol

açmakla birlikte, özellikle yakın dönemlerde, farklı aile türlerinin ortaya çıkışına da yol açtı. Bu anlamda modernitenin ne olduğu ve nasıl bir dönüşüme yol açtığı önemli bir soru haline gelmektedir.

Kelime anlamı olarak “geçip gitmekte olanı” ifade eden “modern”, bu anlamıyla sınır çizilmesi güç bir kavramı ifade eder (Goody, 2004: 179). Smelser’ a göre modernleşme, teknolojik, tarımsal, endüstriyel ve ekolojik alanlarda ortaya çıkan değişim sürecine karşılık gelmektedir. Smelser, genel kalkınma süreci ile birlikte gündeme gelen dört önemli gelişmeden söz eder. Ona göre ilk gelişme, teknoloji alanında karşımıza çıkar ve basit ve geleneksel tekniklerden bilimsel bilginin uygulandığı karmaşık tekniklere doğru yaşanan geçişi niteler. İkinci gelişme, tarım alanında kendisini göstermektedir. Tarımsal üretim pazara endeksli hale gelmekte, ihtiyaç miktarınca üretim sınırı ortadan kalkmaktadır. Üçüncü gelişme, endüstri alanında kendini gösterir; endüstrileşmeye bağlı bir emek tanımına doğru gidilmektedir. Dördüncü gelişmenin ortaya çıktığı alan ise, çevresel düzenlemelerin yapıldığı alandır. Artık çiftlik ve köy mekânlarından kent mekânlarına doğru kayılmakta ve kentli nüfus giderek artmaktadır (aktaran Altun, 2011: 98- 99).

Bir süreç olarak modernite, çekirdek aile yapısına alternatif aile türlerinin oluşmasına da yol açmıştır. Boşanma oranlarının yükselişiyle beraber Batı ülkelerinde ortaya çıkan “tek ebeveynli aile”, II. Dünya Savaşı sebebiyle erkek nüfusun azalması ve sonrasında yoğun iş hayatı sebebiyle erkeğin evden uzak kalması sonucu oluşan “babasız aile”, yüksek boşanma oranlarına paralel olarak boşanıp yeniden evlenen çiftlerin (çocuklarını da bir araya getirerek) oluşturdukları “üvey aileler” ve hiç evlenmeksizin, daha doğrusu resmi bir nikâh olmaksızın beraber yaşayan çiftlerin oluşturduğu yapılar (Yıldırım, 2011: 81), Farklılaşan cinsel tercihler siyasal- toplumsal birliktelikler (Giddens, 2008: 276) modernitenin getirdiği alternatif birliktelik biçimleri olmuşlardır. Poster, modernite sürecinde aileyi dönüştüren bir faktör olarak kapitalizmi ele almaktadır. Buna göre kapitalizm, aileyi bir tüketim birimi haline getirmiştir. Boş zamanın değerlendirilmesi daha çok tüketim ideolojisi ile ikame edilmiştir. Kapitalizmin bir diğer etkisi, cinsellik üzerine olmuş, farklı cinsellik türleri aile içi ilişkilerin değişmesine yol açmıştır. Kapitalizmin bir diğer etkisi de kadın hareketlerinin ortaya çıkışında yer almaktadır. Geç kapitalist dönemde, aile içinde var olan baskıya karşı bir cevap olarak ortaya çıkan kadın hareketleri, aile içi rollerin değişimine de yol açmıştır (1988: 198- 199).

Boşanma oranlarındaki artış, ailenin yapısı ve işlevlerinde yaşanan değişimler, bireyselleşme düşüncesinin yaygınlaşması gibi faktörler, geleneği savunanlar tarafından “aile” hayatının çöktüğüne dair kanıtlar olarak ortaya konmaktadır. Bu görüş bir dereceye kadar haklı kabul edilse bile, buna dayanarak aile hayatının tamamen parçalandığını varsaymak gerçeği çok yansıtmamaktadır. Özellikle çekirdek ailenin tarihsel süreçte de asıl olan aile yapısı olduğu görüşünden yola çıkılırsa, günümüzde aile, varlığını koruyan bir toplumsal kurum halindedir. Ancak yaşanan gelişmeler doğrultusunda ailenin

çözüldüğü yerine çeşitlendiğini söylemek daha gerçekçi bir ifade olacaktır (Giddens, 2008: 287).

C. Türk Toplumunda Aile

Genel olarak Türk kültüründe aile, toplumsal anlamda birincil öneme sahip bir kurum olagelmıştır. Ailenin kültürel temellerini gelenek ve din olmak üzere iki temel faktör oluşturmaktadır. Türklerin aile yapısı siyasal örgütlenmenin de şekillenmesinde etkili olmuştur. Tarihin çeşitli dönemlerinde ortaya çıkan siyasal örgütlenme biçimleri Türk ailesinin evrimini ve gelişim doğrultusunu belirlemiştir (Doğan, 2009: 9- 15). Ailenin esas olması gibi evlilik ve yuva kurma da, devletin bir başka asli unsurudur (Canatan, 2011: 97).

a. İslamiyet Öncesi Dönem

İslam öncesi Türk ailesinin nasıl bir yapıda olduğu konusunda, Avrupa kökenli teorilerde olduğu gibi, hemfikir olunduğunu söylemek zordur. Bu doğrultuda genel kanı Türk aile yapısının geniş aileden çekirdek aileye dönüştüğü şeklinde olsa da, bu dönemdeki aile yapısının “küçük aile” biçiminde olduğu da belirtilmektedir. Bunun nedeni olarak da, dönemde yapılan her evlilikten başka bir aile doğması ve bu ailenin ayrı bir ev kurması gösterilmektedir (Kurt, 2011: 400).

Eski Türkler göçebe topluluklar oldukları için ailenin tüm bireyleri göçebe hayatın zorluklarına karşı birlikte mücadele edecek biçimde yetiştirilirdi. Bu nedenle yetişkin rolü erken yaşlarda kazanılırdı (Doğan, 2009: 16). Eski Türklerde ailenin bazı temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (aktaran Canatan, 2011: 101-103): Hâkim olan aile tipi, ‘baba ailesi’ dir. Bu ailenin temeli dışarıdan evlenmeye (exogami) dayanır; ailenin esas çekirdeği, baba, oğul ve torunlardır, evlenip giden kızlar ile onların çocukları aileden sayılmazlar; işbölümü, cinsiyet ve yaşa dayanır; kız ve erkek çocuklar arasında bir ayırım yapılmaz, kızlar evlendikten sonra aileden kopar ve kocasının ailesine mensup olurlar; kadın evin sahibidir. İşbölümü gereği kadın eve bakar; çok karılılık yaygın olmamakla birlikte mevcuttur; evlilik, mutlaka bir aracı yoluyla ve tanıklar huzurunda yapılmaktadır. Dolayısıyla evlilik, aileler ve taraflar arasında sosyal bir olaydır; evlilik süreci söz kesme ya da beşik kertme âdetiyle başlar ve nişan ve nikâh ile tamamlanır; evlilik, boşanma ve kız kaçırma gibi olaylara eşlik eden “kalın veya başlık” gibi bazı kültürel gelenekler ortaya çıkmıştır.

b. Osmanlı Aile Yapısı

İslamiyet, Türklerin siyasal ve toplumsal yaşamında bir dönüm noktası olmuştur. Dolayısıyla Türk aile yapısı da, günümüze değin ulaşan bu süreçten öncelikli olarak etkilenmiştir.

İslamiyet, Türklerin önceki dönemden getirdiği değer ve alışkanlıkları büyük oranda korumuştur ve bu alışkanlıklarla uyumludur. İslam dininin öngördüğü aile, aileyi meydana getirenlerin karşılıklı hak ve yükümlülüklerini belirtmektedir. Ailenin reisi, yine, erkektir. İlave edilmelidir ki din, her

durumda tamamen kabul görmüş de değildir. Bu bakımdan Türk ailesinin belirlenmesinde din faktörünün yanı sıra, töre ve gelenekler, coğrafi etkenler, kent, kasaba ve köy faktörü, toprak sistemi, farklı devlet biçimleri etkenleri de belirtilmelidir (Doğan, 2009: 33).

Steplerin göçebe yaşantısından büyük bir imparatorluğa giden süreçte, Türklerin İslamiyet ile tanışmasından sonra var olan ve Türk- İslam yapısının yerleşik hale geldiği devlet, Selçuklu Devleti olmuştur. Ancak Selçuklu Devleti'nin İslami dönemi en iyi anlatan dönem olduğundan bahsetmek çok yerinde olmamaktadır; bu dönem tam anlamıyla Osmanlı Devleti dönemi olmaktadır. Bu nedenle bu bölümde Osmanlı Devleti'ne ağırlık verilmekle birlikte, Osmanlı Devleti'nin Selçuklu mirasını devralmış olduğu belirtilmelidir (Canatan, 2011: 104).

Osmanlı aile yapısı üzerinde çalışmaların sistematigi, Osmanlı Dönemi'nin Klasik Dönem ve Tanzimat Sonrası Dönem olarak ayrılması üzerine kurulmuştur. Ailenin incelenmesinde dikkat edilen bir diğer nokta da, aile yapılarının toplumsal sınıflara göre incelenmesidir. Bu bakımdan hanedan ailesi ile tebaa arasında bir farklılık olacağı açıktır.

Bu incelemeye geçmeden önce Osmanlı ailesinin biçimi üzerindeki tartışmadan da bahsetmek gereklidir. Buna göre, tıpkı genel anlamda 'aile' üzerine yapılan değerlendirmelerde olduğu gibi, Osmanlı ailesinin geniş aile mi yoksa çekirdek aile mi olduğu konusunda da fikir birliği olduğundan bahsedilemez. Tabakoğlu'na göre Osmanlı ailesinin çok çocuklu olanları istisnadır. En fazla tekrar edenler sırasıyla bir, iki ve üç çocuklu ailelerdir ve klasik dönem Osmanlı ailesinin nüfusu ortalama olarak 5 kişiye bile ulaşmamaktadır (1992: 86). Çok karıllığın yaygın olmaması da bu çerçevede değerlendirilebilir (Ortaylı, 2006: 58). Yine, tereke defterlerine göre yapılan bir başka araştırmada ulaşılan sonuçlara göre Osmanlı ailesi, anne- baba ve çocuklardan meydana gelen çekirdek aile görünümündedir. Ebeveyn, kardeşler ve diğer akrabaların farklı mekânlara sahip olmaları dolayısıyla bir arada bulunmadıkları göz önünde tutularak Osmanlı ailesinin geniş aile olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Demirel ve diğerleri, 1992: 105).

Her ne kadar demografik veriler, Osmanlı aile yapısının (reaya için) çekirdek aile olduğu görünümünü verse de söz konusu ailelerin ataerkil bir yapıda ve üç kuşağın bir arada yaşadığını göz önünde bulundurursak, bu yapının ne derece çekirdek aile olarak adlandırılabilirliği sorusu gündeme gelmektedir (Canatan, 2011: 109). Bu bakımdan Ortaylı, çekirdek aile yapısının Osmanlı idaresi için vergi mükellefleri olduğunu belirterek, günlük yaşam ve üretimde ailenin, "büyük aile" yaşam ve üretim kalıplarına uymaya meyilli olduğunu ortaya koyar. Geleneksel şehir ve köylerde çekirdek aile, hayatın sürdürülmesi için uygun bir aile tipi değildir. Ailenin üretimi işbölümü, ailenin güvenliği için üç kuşağın bir arada bulunması gerekir (Ortaylı, 2006: 3- 4). Tekrar belirtmek gerekir ki, büyük bir coğrafi alanı kapsamaması ve dolayısıyla çok çeşitli kültürleri barındırması sebebiyle Osmanlı Devleti'nde tek tip bir aile

yapısından bahsedilemez. Yine farklı toplumsal sınıfların varlığı, aile yapısının farklılaşmasındaki temel etkenlerdendir.

Aile yapısı konusunda en özgün yapılardan biri, Osmanlı hanedan ailesidir. Özellikle harem kurumu, bu ailenin belirleyici bir hal almasını sağlamıştır. Reayadan farklı bir aile yapısına sahip bir başka sınıf, ulema olmuştur. Belli bir eğitimden geçerek yönetim kademelerinde görev alan bu seçkin zümrenin sosyal yaşamı ve dolayısıyla aile yapısı da farklılık göstermektedir. Hukuki anlamda olmasa da fiili (*de facto*) olarak gayrimüslim soylular da, kendine has özellikleri gereği ayrıca ele alınabilecek bir sosyal tabakayı oluşturmuştur (Ortaylı, 2006: 30- 51).

Osmanlı toplumsal yapısının çeşitliliği, birçok alana yansımış durumdaydı. Bu bakımdan aile yapısının farklılığı da kendini günlük yaşam içerisinde göstermekteydi. Ortaylı, bu alanlardan ikisi üzerinde özellikle durmuştur; millet sistemi ve mahalle. Öncelikle vurgulanan nokta şudur ki, Müslim ve gayrimüslimler arasında önemli yaşam farkları ve aile yapılarında buna bağlı olarak derin ayrılıklar olduğu görüşü yaygın ancak yanlış bir kanaattir. Kültürel etkileşim ve hayatın temel kurumlarındaki ortaklık oldukça yüksektir. Dinî bir aidiyeti anlatan millet sistemi, Osmanlı'da farklı toplumsal pratiklerin, dolayısıyla farklı aile yapılarının bir arada bulunmasını sağlamıştır. Bu toplumsal yapının kültürel ve mekânsal birimi olarak da “mahalle” ön plana çıkar. Osmanlı Mahallesi, geleneksel kentin bir kesimidir. Geleneksel Osmanlı şehirlerindeki mahalle; henüz sınıf ve statü farklarının biçimlendirmede bir fizikî mekândır. 18. Yüzyıl ve hatta 19. Yüzyıl başlarında; büyük şehirlerin mahallelerinde bile toplumsal sınıflaşmaya göre biçimlenmiş, belirgin bir mekân farklılaşması yoktur. Mahalleler bir idari birim olmanın ötesinde, dayanışma ve denetimin sağlandığı sosyal birimlerdir. Bu bakımdan mahalle, aile ile organik bir ilişki içinde bulunan dinî, malî ve kültürel bir birim olmuştur (Ortaylı, 2006: 7- 28). Bununla birlikte reaya sınıfı da tüccarlar, sanat erbabı ve köylüler olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır ve buna bağlı olarak aile yapıları da çeşitlilik göstermektedir. Bu bakımdan köy ile şehir yaşamı farklılığı da belirleyici olmuştur. Osmanlı aile yapısının klasik devirden farklılaşmasına yol açan bir olgu olan Tanzimat'ın asıl amacı idari bir dönüşüm olsa da, bu dönemde uygulanan kadına, aileye, eğitime ve hukuka yönelik düzenlemeler, Türk ailesinin modernleşmesi sürecinde bir başlangıcı oluşturmaktadır. Yine Tanzimat ile birlikte Osmanlı ailesinde değişim gösteren bir özellik, o döneme kadar tutumlu, kendine yeterli ve üretici bir birim olan ailenin, tüketime yönelik bir birim haline gelmeye başlamasıdır (Canatan, 2011: 108-113).

c. Modern Dönem Türk Ailesi

Türk ailesinde modernleşme, her ne kadar Osmanlı'da Tanzimat ile başlayan bir süreç olarak ele alınabilse de, Cumhuriyet' in kuruluşu ve hukuksal anlamda yaşanan radikal değişimler, modern Türk ailesini Cumhuriyet ile bağdaştırır. Ancak ailenin modernleşmesi sadece hukuksal ya da toplumsal bir olgu değildir, aynı zamanda siyasi bir mesele de olmuştur.

Cumhuriyet’i ilan eden kurucu kadronun Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki tarihsel değerlendirmesi, süreci tek bir çizgi üzerinden ele alması şeklindedir. Buna göre bir dönem Batı karşısında üstün olan İmparatorluk, daha sonra bu gücünü Batı’nın ekonomik ve teknolojik üstünlüğü karşısında yitirmiştir. Bu doğrultuda Batı’ya uyum ve Batılılaşma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Batılılaşma esas olarak yeni bir devletleşme hareketi olarak ya da devletin yeniden organizasyonu olarak ele alınmıştır. Bu süreç devlet merkezli olmakla birlikte devlet denetimindedir. Dolayısıyla tüm bu sürecin dönüştürücü gücü de devlette odaklanmıştır. Geri kalmışlık duygusu, bir ilerleme ihtiyacı doğurmuştur. Buna çözüm olarak da Avrupa kurumlarının örnek alınması hedef haline gelmiştir. Türkiye’de ailenin siyasal bir mesele haline gelmesi de bu sürece bağlı ortaya çıkmıştır. Devlet ile birey arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi bakımından da ailenin dönüşümünde hukuki düzenlemeler, Türk modernleşmesinin belirleyici bir yönü haline gelmiştir (Aytaç, 2007: 115). Bu çerçevede modern Türk ailesinin oluşumunda çekirdek ailenin oluşturulması, kadınlık durumunun anne ve eş olarak duygudaşlık temelinde tanımlanması ve ailenin odağının yaşlılardan kaydırılması ölçütlerinin temel alındığı belirtilmektedir (Aytaç, 2014: 314).

Cumhuriyet döneminde ailenin yapısal değişimine yönelik ilk önemli gelişme, 1926 yılında İsviçre Medeni Kanunu’nun hukuk düzenine aktarılması olmuştur. Yasa ile aile mallarının yönetiminde ve ölümden sonra servetin paylaşımında kadına erkekle eşit haklar tanımıştır. Erkeğin çok eşliliği yasaklanmış ve evlilik anlaşması yasaların güvencesi altına alınmıştır. Hukuksal reformların yanı sıra sanayileşme, tarımda mekanizasyon, işsizlik, iç ve dış göçler, nüfus yapısında meydana gelen değişimler, kentleşme, eğitim imkânlarının artması ve yaygınlaşması, iletişim ve ulaşım imkânlarının ilerlemesi aile yapısını ve değerlerini dönüştüren diğer sosyal ve ekonomik etkenler olmuşlardır. Bu etkenler doğrultusunda çekirdek aile yapısı hâkim konuma gelmiş, aile içi ilişkiler daha eşitlikçi bir hâl almıştır. Ailenin sosyo-ekonomik yapısındaki en önemli değişim, aile ile iş yeri arasında mesafenin açılması ve ailenin üretici bir birim olmaktan çıkması olmuştur (Canatan, 2011: 114- 118). Ailenin bağımsız bir ekonomik birim olmaktan çıkması, üretimde aile emeğinin kullanılmaması ya da üretime katılan aile emeğinin farklılaşması, ailenin geçimini kısmen ya da tamamen aile dışındaki işletmelere işgücünü satarak sağlaması, ailenin üretim işlevindeki en temel değişim olmuştur (Özbay, 1984: 42).

Türkiye’de özellikle 1980 sonrasında “gençlik” aile kavramı için de bir sorunsal haline gelmeye başlamıştır. Eğitim sürelerinin görece uzaması ve bağlı olarak evlilik yaşının artışı dolayısıyla gençlik, çalışma ilişkileri ve aile denetimine karşı hareketlenmiştir. Bu bakımdan dönemin gençlik hareketleri “aile krizi” olarak da ele alındığından bu sürece 12 Eylül rejiminin müdahalesi, bir “baba” figürü olarak devlet anlayışı doğrultusunda gerçekleşmiştir. Ailenin sorunsallaşması doğrultusunda da 1980 sonrası kadın konusu ilgi odağı haline

gelerek ataerkil cinsiyet rejiminin eleştirisi de yükselmiş, kadının özgürleşmesi ve kadının aile içi rolleri de sorgulanmıştır. Yine aynı dönemde boşanmanın kolaylaştırılmasına yönelik düzenlemelerin de hayata geçmesiyle, boşanma oranlarında düzenli bir artış söz konusu olmuştur. Ancak yine de boşanma oranlarındaki artışın, aile kurumunu kökten sarsacak bir boyuta ulaştığı söylenemez (Aytaç, 2014: 316-318).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2011 yılı verileri doğrultusunda hazırlanan “Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler Öneriler” başlıklı çalışmaya göre Türkiye’de aile yapısına ilişkin genel hatlar şu şekilde özetlenebilir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2014):

- Doğurganlık seviyesinde düşüş söz konusudur. Kadın başına düşen çocuk sayısı ikâme seviyesi olan 2.1’e kadar gerilemiştir.
- 2011 yılı itibarıyla Türkiye’de çekirdek ailenin oranı %70, geniş ailelerin oranı %12.3, dağılmış ailelerin oranı ise %17.7’dir.
- Türkiye’de son 40-45 yılda tek kişilik hanelerin oranında yaklaşık üç kat artış gerçekleşmiştir. Nedeni ise nüfusun yaşlanması ve genç işgücünün göç etmesinden kaynaklı gözükmemektedir.
- Aile yapısı içerisinde az sayıda çocuk sahibi olma normunun yerleşmiş olduğu belirtilmektedir. 1978’de çocuklu çekirdek aileler içerisinde üç ve daha fazla çocuk sahibi olanların oranı %54 iken, 2008 yılında bu oran %24’e gerilemiştir.
- Türkiye geneline bakıldığında erkek için ideal evlenme yaşının dağılımı nüfusun %50’si 25-29 yaş aralığı, %27’si 20-24 yaş aralığı, %19’u 30-34 yaş aralığı, %2’si 15-19 yaş aralığı, %2’si 35-39 yaş aralığı şeklindedir. Yine Türkiye genelinde kadın için ideal evlenme yaşının dağılımı ise %10’u 19 yaş altı, %55’i 20-24 yaş aralığı, %32’si 25-29 yaş aralığı, %3’ü 30-34 yaş aralığı şeklindedir.
- Evlenilecek kişide aranan özellikler ise %93 oranında aile yapılarının benzer olması, %92 oranında evlenilecek kişinin dindar olması, %87 oranında bir işi olması ve %87 oranında ise aynı mezhepten olması şeklindedir. Evlenilecek kişide aranan sosyal özellikler ise cinsiyet faktörüne göre değişmektedir. Kadınlar için bu sıralama eşinin işi olması-ilk kez evlenecek olması-aile yapılarının benzer olması-dindar olması-aynı mezhepten olması biçiminde sıralanmaktadır. Erkeklerde ise bu sıralama ilk kez evlenecek olması-aile yapılarının benzer olması-dindar olması-iyi eğitilmiş olması-aynı mezhepten olması-bir işinin olması şeklindedir.

- Türkiye’de hiç evlenmemişler ve boşanmışların oranı artmakta, ilk evlenme yaşı yükselmektedir. Aşkın evlilik için önemli bir beklenti ve koşula dönüşmesi bunun bir göstergesidir. Bu dönüşümde eğitim ve sosyo-ekonomik statü önemlidir. Eğitim seviyesi yükseldikçe evlenme ertelenmektedir. Buna rağmen hala geleneksel değerler ve ailenin evlilikteki önemi devam etmektedir.

- Aile içerisinde cinsiyete göre rol dağılımının da devam ettiği belirtilebilir. 2011 yılında küçük çocuklara gündüz bakımını ağırlıklı olarak (%88) anne yapmaktadır. Anneyi ise babaanne ve anneanne takip eder. Kreşte gündüz bakımı sağlayanların oranı ise %3’tür. Yine ev işleri de çoğunlukla kadınlar tarafından yapılmaktadır. Cinsiyete göre ilişkilerin düzenlenmesi sadece aile içi roller için geçerli değildir. 2011’de her beş kişiden biri kadının çalışmasını uygun bulmamaktadır. Neden olarak ise yoğunlukla geleneksel cinsiyet rolleri çerçevesindeki aile ve toplumsal yaşama dair değerler gelmektedir. Kadınların 1/5’ten azı herhangi bir mülk sahibidir. Bağlantılı olarak kadınların işgücü piyasasındaki katılımı da düşüktür. 2011’de 15 yaş üzerindeki kadınların %15’i, 18 yaş üzerindeki kadınların ise %16’sı gelir getiren bir işte çalışmaktadır. 18 yaş üzerinde çalışan kadınlar büyük oranda (%40) düşük ve orta vasıflı memur ya da işçi olarak çalışmaktadır. Bağlı olarak ailede karar mekanizması da etkilenmekte ve erkeklerin ev seçimi, akrabalar ile ilişkiler, tatil-eğlence konularında daha etkin olmalarına yol açmaktadır. Ev düzeni, çocuklarla ilgili konular ve komşularla ilişkilerde kadınların daha etkin olduğu görülmektedir.

III. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmanın konusu Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin aile kurumuna bakışıdır. Özellikle üniversite öğrencilerinin tercih edilmesinin nedeni, geleceğin yetişmiş bireyleri olacak olmaları ve gelecekte toplumsal yapıda aile kuracak olan kimselerin bunlar olmasından dolayıdır. Bu sebeple üniversite öğrencilerinin aile yapıları ve aileye ilişkin yaklaşımları genel anlamda bizi nasıl bir toplumun beklediğinin bir göstergesi niteliğindedir. Bu açıdan çalışmanın amacı genel olarak Türkiye’de aile yapısı ve Türk ailesinin geleceği hakkında bir değerlendirmeye ulaşmaktır.

Çalışmanın araştırma yaklaşımı nicel verilere dayanan betimleyici bir çalışmadır. Bu çalışma nicel temelli olmasına rağmen yine de çalışma öncesi düzensiz gözlemlerimizi çalışmamızın değerlendirme kısmında dikkate aldığımızı belirtmemiz gerekmektedir. Hiçbir şey bilmiyoruz diyerek çalışmaya başlanmamıştır. Özellikle öğrencilerle derslerimizde ve çeşitli ortamlarda yapmış olduğumuz etkileşimlerde cinsiyete göre öğrencilerin aile kurumuna bakışları arasında yaklaşım farkını gözlemiş olmamız, konuyu sahada test ederek nicel verilere dayanarak düşüncelerimizi test etme ihtiyacından çalışma

şekillenmiştir. Kavramsal olarak çalışmada hipotetik-dedüktif bir yaklaşımın benimsendiği ifade edilebilir.

Araştırma evreni olan Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerine uygulanan anket formları ile araştırma verileri elde edilmiştir. Anket formu Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Aile Yapısı Araştırması, yine Genel Müdürlüğün Aile Değerleri Araştırması referans alınarak hazırlanmıştır.

Anketlerin uygulanması biçimsel mülakat şeklinde olmuştur. Gaziosmanpaşa Üniversitesi merkez kampüsünde yer alan Ziraat, İktisadi ve İdari Bilimler, Fen- Edebiyat, Eğitim Fakülteleri ile Tokat Meslek Yüksekokulu öğrencileri arasından kolay örnekleme yöntemi ile belirlenen 325 öğrenciye anket formu uygulanmıştır. Elde edilen verilerin SPSS programı ile istatistiki analizi yapılmıştır. SPSS programı ile yüzdeler ve ki-kare analizleri yapılmıştır. Veri toplama analizi olarak yüzdeler ve ki-kare analizinin tercih edilmesinin nedeni veri özelliklerimizin farklılıkları test etmek için parametrik istatistik tekniklerini uygulamaya uygun olmadığı içindir. Çalışmada kullanılan anketle elde edilen veriler üzerinde t-testi yapabilme imkanı olmadığı için öğrencilerin cinsiyete göre aile kurumuna bakışları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ki-kare tekniği ile analiz edilmiştir. Çalışmanın evreni olan Gaziosmanpaşa üniversitesinin kampüste bulunan dört fakültesi bir meslek yüksekokulundan kolay örneklem yöntemi ile örneklem büyüklüğünün 325’le sınırlı tutulmasının nedeni, yapmış olduğumuz pilot uygulamada öğrencilerin sosyo-ekonomik olarak çok fazla benzerlik (homojenlik) gösterdikleri için daha fazla bir örneklem büyüklüğüne gidilmemiştir. Örneklemle alakalı örneklem sayısının tek başına fazla olması değil de, örneklem temsiliyet kabiliyeti düşünülerek, mevcut seçilen örneklem büyüklüğünün evreni temsili edeceği düşüncesi ile örneklem büyüklüğü 325 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.

IV. Araştırma Bulguları

A. Araştırmanın Kategorik Bulguları

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımının eşit oranlarda olduğu söylenebilir. Katılımcıların %50,2’si erkeklerden, %49,8’i ise kadınlardan oluşmaktadır.

Çalışmanın kapsamı, üniversite öğrencileri ile sınırlı olduğu için, araştırmaya dâhil olan katılımcıların yaş dağılımı belirli limitler içerisinde kalmaktadır. Mevcut eğitim sistemi göz önüne alındığında üniversiteye öğrencilerinin %82,2’ si (267 katılımcı) 19 ile 23 yaş aralığında bulunmaktadır. %5,5 öğrenci (18 katılımcı) 18 yaş ve altında yer alırken %12,3’ lük oran ile 40 öğrenci, 24 yaş ve üzerindedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %18,8’i köylerden, %37,2’si kasaba veya ilçe merkezlerinden üniversiteye gelmişlerdir. %31,7 oranında katılımcı şehir merkezlerinden, %12,3’lük kısmı büyükşehirlerden gelmişlerdir.

Öğrencilerin ebeveynlerinin hayatta olup olmamaları, çalışmanın temel konusu bakımından önem teşkil etmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%91,4) anne ve babası hayattadır. Ebeveynlerden birinin hayatta olmadığı durumlar ise %8'lik bir orana karşılık gelmekteyken, %0,6' sının hem annesi hem babası hayatta değildir.

Ankete katılan yükseköğretim öğrencilerinin ebeveynlerinin eğitim düzeyleri de önemli bir değişkendir. Buna göre katılımcıların %61,2'lik bir oranla çoğunluğunun annesi, ilköğretim mezunudur. Annesi lise mezunu olanların oranı %11,7, üniversite mezunu olanların oranı ise %2,5'dir. Katılımcıların hiçbirisi, annesinin eğitimi hakkında lisans mezuniyeti haricinde daha yüksek bir eğitim cevabını vermemişlerdir. Annesi sadece okur- yazar olan ancak herhangi bir okuldan mezun olmamış olan katılımcı oranı %7,7 iken, %6,9'luk bir oranda katılımcı, annesinin okur- yazar olmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların %1,8'inin babası okur- yazar değildir ve %4'ünün babası sadece okur- yazardır. Çoğunluğu ise %60,6'lık oranla ilköğretim mezunları oluşturmaktadır. Hemen sonrasında ise %21,2'lik oranla lise mezunları gelmektedir. Lise sonrası yükseköğretim aşamasında ise sıralamada %7,4'lük oranla lisans mezunları daha fazla bir orana sahipken, %3,1'lik oranla ön-lisans mezunları, %1,5'lik bir oranla yüksek lisans mezunları ve %0,3 ile (1 kişi) doktora mezunu yer almaktadır.

Uygulamaya katılan gençlerin anne babalarının eğitim durumunun ilköğretim ve lise düzeyinde olduğu görülmektedir. Uygulamaya katılan üniversite öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu belirlemek için aylık ortalama gelirleri sorulmuştur. Verilen cevaplar tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Ailenizin Ortalama Aylık Geliri

	Frekans	Yüzde (%)
250- 900 TL.	81	24,9
901- 1800 TL.	159	48,9
1801- 2500TL.	46	14,2
2501- 3500 TL.	23	7,1
35001TL. ve üzeri	16	4,9
Toplam	325	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin %24,9'unun ailesinin aylık ortalama geliri 250 ila 900 TL arasındadır. Katılımcıların neredeyse yarıya yakınının (%48,9) ailesinin aylık geliri 901 ila 1800 TL arasındadır. Katılımcıların %14,2'sinin ailesi aylık 1801 ila 2500 TL arasında gelire sahipken %7,1'inin ailesinin ortalama geliri 2501 ila 3500 TL arasındadır. Ailesinin aylık ortalama gelirinin 3501 TL üzerinde olduğunu belirten katılımcı oranı ise %4,9'dur. Uygulamaya katılan öğrencilerin ailelerinin eğitim düzeyi ve gelir düzeyleri dikkate alındığında büyük bir çoğunluğun orta ve hatta alt orta sosyo-ekonomik düzey aileden geldikleri düşünülebilir. Uygulamaya katılan öğrencilerin

kendilerinin aylık kişisel harcamaları sorulmuş ve verilen cevaplar tablo 2.'de gösterilmiştir.

Tablo 2: *Aylık Harcamanız Ne Kadardır?*

	Frekans	Yüzde (%)
350 TL veya daha az	96	29,5
351- 600 TL.	155	47,7
601- 850 TL.	48	14,8
851 TL üzeri	28	8,0
Toplam	325	100

Öğrencilerin aylık harcamalarını gösteren tablo ise şu şekildedir: Katılımcıların %29,5'i 350 TL veya daha az harcamada bulunmaktadır. %47,7'lik oranla neredeyse yarıya yakın katılımcı, aylık harcamalarının 351 ila 600 TL aralığında olduğunu belirtmişlerdir. Aylık harcaması 601 ila 850 TL arasın da olan öğrenci oranı %14,8 iken, aylık 851 TL üzerinde harcaması olan katılımcı %8 oranındadır.

Ankete katılan öğrencilerden %0,9'u (3 kişi), hiç kardeşi olmadığını belirtmiştir. %24,6 oranında katılımcı kendileri dâhil iki kardeş olduklarını belirtmişken, %32' si üç kardeş, %18,5' i dört kardeş, %24'ü ise beş veya daha çok kardeşe sahip olduklarını belirtmiştir. Buna göre kendileri dâhil üç çocuk olduğunu belirten katılımcı sayısı daha fazladır. 2011 yılında yapılan Aile Yapısı Araştırması'na göre ortalama hane halkı büyüklüğü 3,6'dır (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014: 24). Buna göre katılımcıların hemen tamamının hane halkı büyüklüğü, Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır.

Ankete katılan öğrencilerin kendi değer yargılarından yola çıkarak, hayatta başarmak istedikleri en önemli şeyin ne olduğu sorusuna ise katılımcıların yarısından fazlası (%56,6) okulu bitirip mesleğe başlamak olduğunu belirtmişlerdir. Sonrasında %20,9'luk oranla hayatta başarmak istenilen en önemli şeyin akademik bir çalışma yapmak olduğunu söyleyenler gelmektedir. Bunu takiben %8,3 ile iyi para kazanmak cevabını verenler ve sonrasında %8,3 ile uyumlu bir aile kurmak cevabını verenler gelmektedir. Katılımcıların %5,8'i ise daha başka öncelikler belirtmişlerdir. Buna göre öğrencilerin mevcut öğrencilik rolü ile beklentileri arasında uygunluk olduğu görülmektedir.

Yine aile kurmaya verilen değer belirlenebilmesine yönelik olarak sorulan "Size göre insan niçin evlenir?" sorusuna verilen cevaba göre %40,9 oranında katılımcı yalnızlığını gidermek için cevabını vermiştir. %27,7 oranında katılımcı ise evliliği neslin devamı için istemektedir. Mutlu olmak için cevabını verenlerin oranı %7,7 iken, %6,2' si ekonomik dayanışmayı, %4,6' sı ise cinsel ilişkileri düzene koymayı gerekçe göstermiştir. Bunların dışında çeşitli cevaplar belirtenlerin oranı ise %12, 9' dur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %46,8' i evleneceği kişinin eğitimi olması ile daha çok ilgileneneğini belirtmişken, %43,7'si ise evleneceği kişinin aile yapısını ve ailesinin geçmişini önemsemektedir. %5,5 oranında katılımcı evleneceği kişinin zengin olmasını beklerken, %4'ü evleneceği kişinin güzel/yakışıklı olmasını beklemektedir. Eş seçiminde nesebin önemli bir değer olduğu görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin yarısından fazlası (%67,7 ile), en uygun evlenme yaşının 25 ile 29 yaş arasında olduğunu belirtmişlerdir. Bu ifade okul bitiminden hemen sonra evlilik düşünüldüğü biçiminde yorumlanabilir. Hemen ardından % 24,3 ile uygun evlenme yaşının 18 ile 24 arasında olduğunu söyleyenler gelmiştir. Sonrasında ise %7,4 ile 30 ile 34 yaş arası cevabını verenler gelmiştir. 35 ile 39 yaş aralığı cevabını verenler (%0,6) ile 18 yaş ve altı cevabını verenlerin (%0,3) oranı ise oldukça düşüktür. Verilen cevaplarda 40 yaş ve üzerinde evlenile bileceği belirten herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

Katılımcıların %63,7'si evlenmeyi düşündüğünü belirtirken %36,3'ü ise evlenmeyi düşünmediğini belirtmiştir. Üniversite yıllarında öğrencilerin önemli bir kısmının evlenme düşüncesini taşıdıkları görülmektedir.

Katılımcıların %96'sının anne ve babası birlikte yaşamaktayken, anne ve babası ayrı olanların oranı ise %4'tür. Bu oranlar aile kurumuna verilen değerin ve önemin bir göstergesi olarak okunabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin aileleriyle birlikte en çok yaptıkları ortak faaliyet %44,6 ile aile içi sohbetler veya dertleşme gelmektedir. Bundan sonra (%35,4 ile) yemek olmuştur. . %11,4 cevap oranı ile piknikler de, aile içinde yapıldığı belirtilen bir diğer ortak faaliyetlerdir. %6,8 ile alışveriş ve %1,8 ile tiyatro veya sinema daha az yapılan ortak faaliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aile ile yapılan ortak faaliyetlerin türünün yanı sıra sıklığı da, katılımcıların aile değerleri ve yapıları hakkında önemli bir veridir. Buna göre katılımcıların %56,9'u ile yarısından fazlası ailesi ile ara sıra ortak faaliyetlerde bulunduğunu belirtmektedir. Çok sık olarak ailesi ile ortak faaliyette bulunduğunu belirtenlerin oranı %32,6 iken, %8'i ailesi ile nadiren ortak faaliyette bulunduğunu belirtmiştir. %2,5 oranında katılımcı ise ailesiyle hiç ortak faaliyette bulunmadığını belirtmiştir. Yine bu noktada belirtilmesi gerekli olan bir etken, ailelerinden uzakta okuyan öğrencilerin varlığıdır. Dolayısıyla bu durum, katılımcıların aileleriyle geçirdikleri zamanı sınırlayıcı bir faktördür.

Katılımcıların hayatta en çok kime güvendikleri sorulduğunda ise öncelikli olarak (%87,7 ile) anne- babaya güvendikleri görülmüştür. Kardeşlere duyulan güven ise %8,3 oranındadır. %2,5 oranında katılımcı ise arkadaşlarına daha çok güven duyduğunu belirtmişken, %0,9 oranında katılımcı akrabalarına daha çok güven duyduğunu söylemiştir.

Katılımcıların hayatta genel olarak neye önem verdikleri sorusunda ise aile cevabını verenler %90,8 ile büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Daha

sonrasında ise verilen cevaplara göre %3,4 ile iş veya eğitim cevabını verenler gelmektedir. Kendine zaman ayırmayı önemseydiğini belirtenlerin oranı ise %2,5 oranındadır. Maddi birikim veya tasarrufu önemseydiğini belirtenlerin oranı %1,8 iken dost veya arkadaşlarını önemseydiğini belirtenlerin oranı ise %1,5'tur.

Aile kurumunun yapısını ve aileye yönelik değerlerin niteliğini belirleyen en temel faktörlerden biri dindir. Dolayısıyla katılımcıların, kendi yaşamlarını ne ölçüde dinî kurallar çerçevesinde yürüttüklerinin belirlenebilmesi için “Dindar mısınız?” sorusu sorulmuştur. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu (%82, 8), aşırı olmamakla birlikte dini kurallara bağlı olmaya çalıştığını belirtirken, % 11,7’si dinî kurallara aşırı bağlı olduğunu belirtmiş, %5,5’i ise dindar olmadığını söylemiştir.

Üniversite öğrencilerine başları dara düştükleri zaman, maddi ve manevi sıkıntıları olduğunda öncelikli olarak ailelerine başvurma düşüncesi beşli Likert ölçeği şeklinde sorulmuştur, verdikleri cevaplar tablo 3’tedir.

Tablo 3: *Maddi veya Manevi Sıkıntılarda Öncelikle Aileye Başvurulur*

	Frekans	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	20	6,2
Katılmıyorum	14	4,3
Kararsızım	10	3,1
Katılıyorum	83	25,5
Kesinlikle katılıyorum	198	60,9
Toplam	325	100

“Maddi veya manevi sıkıntılarda öncelikle aile bireylerine başvururum” ifadesine olumlu yaklaşanların oranı %86,4 iken, bu ifadeye katılmayanların oranı ise %10,5’tir. Bu ifadeye kararsız kalanların oranı ise %3,1’dir. Tek başına bu sonuç bile gençlerle aileleri arasında ne kadar güçlü bir bağlılığın olduğunu göstermektedir.

“Ailenin iyiliği için aile bireyleri hiçbir fedakârlıktan kaçınmamalıdır” ifadesine katılanların oranı %89,8’ken, bu ifadeye olumsuz yaklaşanların oranı %7,4’tür. Kararsızların oranı ise %2,8’dir.

Aile içi bireylerin rol dağılımına ilişkin tutumlarını ortaya koymak üzere sorulan “Aile içi bireylerin farklı rolleri vardır; kadın ve erkek eşit değildir” ifadesine katılanların oranı %38,8 iken bu ifadeye katılmayanların oranı %53,9’ dur. Kararsızların oranı ise %7,4 olarak belirlenmiştir.

Aile içinde kadınında erkek gibi çalışabileceği konusunda sorulan soruya verilen cevaplar tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4. Ailede kadın da erkek gibi çalışabilir

	Frekans	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	30	9,2
Katılmıyorum	16	4,9
Kararsızım	39	12,0
Katılıyorum	96	29,5
Kesinlikle katılıyorum	144	44,3
Toplam	325	100

Aile içi bireylerin rol dağılımına yönelik tutumlarının belirlenmesi adına sorulan bir diğer soru da ailede kadının da erkek gibi çalışıp çalışamayacağı sorusudur. Buna göre bu ifadeye katılmayanların oranı %14,1 iken katılanların oranı %73,8 ile çoğunluğu sağlamıştır. Kararsızların oranı ise %12'dir. Üniversite gençlerinin eşlerinin çalışması konusunda tutumlarının olumlu olduğu gözlenmektedir. Bu sonuçta kadının çalışmasına olan tutumun ülkemizde giderek değiştiğini göstermektedir.

Ailede bireylerin rollerine yönelik tutumun belirlenmesi adına sorulan bir diğer soru da ailenin reisinin erkek olup olmadığıdır. Buna göre bu ifadeye katılanların oranı %39,3'ken katılmayanların oranı ise %49,9'dur. Kararsızların oranı ise %10,8'dir. Aile reisliği konusu üniversite öğrencileri arasında bir çekişme alanı olarak durmaktadır. Bu durum geçmişimizle kıyaslandığında aile reisliği konusunda geçlerde bir değer değişimi yaşandığı söylenebilir.

Katılımcıların aile yapılarına karşı olan tutum ve değerlerini ölçmek adına, katılımcıların ailenin kuruluşuna ilişkin görüşlerini de ele almak gerekmektedir. Bu bakımdan "Aile kurumu için evlilik gerekli midir?" sorusuna verilen cevaplardan %88,6'sı olumlu yöndedir. Katılımcıların %9,8'i bu ifadeye katılmadığını belirtmiştir. Kararsızların oranı ise %1,5'tir. Bu sonuçlara göre üniversite gençlerinin büyük çoğunluğunun muhafazakâr değerlere sahip oldukları gözlenmektedir.

Yine ailenin kuruluşuna yönelik bir değerlendirme yapmak adına, katılımcıların "nikâh" üzerine olan görüşleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %12,3'ü nikâhsız da birlikte yaşanabileceğini düşünürken %83,7'si bu ifadeye olumsuz yaklaşmaktadır. %4 oranında ise kararsız katılımcı mevcuttur.

Ailenin kuruluşuna ve aile değerlerine yönelik bir başka ifade olan "Evlenmeden çocuk sahibi olunmamalıdır" ifadesine katılanların oranı %70,2 iken, katılmayanların oranı ise %28,9'dur. Kararsızların oranı ise 3 kişi ile %0,9'dur.

Aile kurumunun en tutucu davrandığı olgulardan birisi, boşanma halidir. Bu sebeple katılımcıların "boşanma" üzerine olan tutumlarının da bilinmesi önem arz etmektedir. Bu sebeple ele alınan "Anlaşamayan eşler boşanmalıdır" ifadesine katılımcıların %51,1'i onaylamaktadır. Buna karşılık olarak %21,3 oranında katılımcı bu fikre olumsuz yaklaşmaktadır. %27,7 oran

ile katılımcıların önemli bir bölümü bu ifadeye karşı kararsız kalmışlardır. Bu sonuçlar üniversite gençleri arasında boşanmanın pek hoş karşılanmadığının delili olarak anlaşılabilir.

Boşanma olgusuna yönelik tutumları ortaya koyma amaçlı olarak verilen bir diğer ifade de, boşanan çiftlerin çocuk gelişimi üzerindeki etkisidir. Buna göre katılımcıların %80,6'sı boşanmanın çocuk gelişimini olumsuz etkileyeceğini belirtirken, %12,6'sı olumsuz etkilemeyeceğini düşünmektedir. Kararsızların oranı ise %6,8'dir.

Aile, sadece anne baba ve çocuklardan oluşan bir yapı olarak görülebilse bile, geleneksel anlamda geniş aile yapılarının tamamen çözüldüğünü söyleyebilmek adına, katılımcıların aile değerlerine karşı tutumlarından yola çıkmak gereklidir. Bu bakımdan aile bireylerinin, çekirdek aile dışındaki otorite figürlerinin görüşlerine karşı verdikleri önemi ölçmek bakımından aile büyüklerinin aile içi sorunlara müdahil olup olmamalarına karşı tutumları sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %55,7'si aile içi sorunlara anne baba dışındaki büyüklerin dâhil olmasını istememektedir. %30,5 oranında katılımcı ise anne baba dışındaki aile büyüklerinin aile içi sorunlara müdahale edebileceğini düşünmektedir. Kararsızların oranı ise %13,8'dir.

Bakıma ihtiyaç duyan aile büyüklerinin durumu ve bu durum karşısında sorumluluk duymak aile kurumunun ne denli tutucu olduğunun bir göstergesi olarak görülebilir. Dolayısıyla katılımcıların aileye yönelik tutumlarının ne derece sıkı olduğunun ortaya konması adına, aile içi yaşlıların bakımının aile içinde gerçekleştirilmesinin gerekip gerekmediği sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %7,1'i bakım ihtiyacı bulunan yaşlıların bakımının aile bireylerince yapılmasının gerekliliğine katılmazken, %88,3 oranında katılımcı, bakımın aile bireylerince yapılmasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. %4,6 oranında katılımcı ise kararsız durumdadır.

Aile bireylerinin bir arada bulunması gerekliliği, dolayısıyla ailenin ne denli sıkı bir ilişki ağına sahip olduğunun belirlenmesi adına, bir önceki soruya paralel olarak, yaşlıların bakımının bakımevlerinde gerçekleştirilmesine karşı olan tutum önemlidir. Buna göre katılımcıların %12,3'ü, bakımevlerine olumlu yaklaşırken, %72'si bakımevlerine karşı olumsuz yaklaşmaktadır. %15, 7' si ise kararsızdır.

Gençlere "ailenin manevi değerlere sıkı biçimde bağlı olması gerekir mi" sorusu yöneltilmiştir. Aile kurumunu bir arada derleyip toparlayan değerlerin başında manevi değerlere bağlılık gelmektedir. Aile kurumu sadece rasyonalite üzerine kurulan bir kurum olmayıp fedakârlık temelli bir kurumdur. Üniversite öğrencilerinin bu konudaki yaklaşımları tablo 5.'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Aile manevi değerlere sıkı biçimde bağlı olmalıdır

	Frekans	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	16	4,9
Katılmıyorum	17	5,2
Kararsızım	19	5,8
Katılıyorum	115	35,4
Kesinlikle katılıyorum	158	48,6
Toplam	325	100

Aile, bir bireyin hayatı öğrendiği en temel eğitim- öğretim kurumu niteliğindedir. Bu nedenle de din, örf, adet, gelenekler gibi manevi değerlerin benimsenme derecesi, aile yapılarını ve değerlerini belirlemeye yarayan en karakteristik özelliklerdir. Bu doğrultuda sorulan “Aile, manevi değerlere sıkı biçimde bağlı olmalıdır” sorusuna katılımcıların %84’ü katılırken %10,1’ i olumsuz yaklaşmaktadır. Katılımcıların %5,8’ i ise kararsızdır.

B. Cinsiyet Değişkenine Göre Kadın ve Erkeklerin Aile Kurumuna Bakışlarının Karşılaştırılması

Hayatta başarılmak istenen en önemli şey olarak, kadınlar ve erkekler, çoğunlukla okulu bitirip bir meslek sahibi olmak seçeneğini tercih etmişlerdir. Genel olarak uyumlu bir aile kurmak, öğrenciler tarafından hayattaki en önemli amaç olarak görülmemekle birlikte, aile kurmayı erkeklerin kadınlardan daha fazla önemsedikleri görülmektedir ($p:0,000 < 0,05$). Cinsiyetle hayatta başarılmak istenen en önemli şey arasında istatistiki olarak anlamlı farklılık vardır.

Katılımcılara sorulan “Size göre insanlar niçin evlenir?” sorusuna kadınların %54,1’i erkeklerin %45,9’u yalnızlığı gidermek için cevabını vermişlerdir. Ancak cinsiyete göre farklılaşan nokta, evlilikte aranan mutluluğun, kadınların erkeklerden daha fazla önemsemesi olarak gösterilebilir ($p:0,016 < 0,05$). Kadınların %68’i mutlu olmak için evlenecekleri cevabını verirken Erkeklerin %32’si mutlu olmak için evleneceklerini belirtmişlerdir. Evlenmenin ve dolayısıyla bir aile kurmanın mutlulukla ilişkilendirilmemesi, öğrencilerin, aile değerlerine ve aile kurumundan beklentilerine yönelik bir gösterge niteliğindedir. Cinsiyete göre kadın ve erkeklerin ne için evlenmek istedikleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

“Evleneceğiniz kişinin en çok hangi özelliği ile ilgilenirsiniz?” sorusuna verilen cevapların, cinsiyet farklılıklarına göre değiştiği tespit edilmiştir. Buna göre kadınların %63,8 evlenecekleri kişinin daha çok eğitilmiş olmasıyla ilgilenmekteyken, erkeklerin %61,3 ise daha çok evlenecekleri kişinin aile yapısı ve ailesinin geçmişiyle ilgilenmektedir ($p: 0,000 < 0,05$). Bu sonuca göre cinsiyete göre kişilerin evlenecekleri kişilerde hangi özellikleri aradıkları bakımından farklılaştıkları söylenebilir.

Ankete katılan öğrencilerin en uygun evlenme yaşı düşünceleri, cinsiyete göre de farklılık göstermektedir. Buna göre kadınların %76,1'i 25-29 yaş arasını en uygun evlenme yaşı olarak görürken, erkeklerin %62,5'i 30-34 yaş arasını en uygun evlenme yaşı olarak gördükleri tespit edilmiştir. Bu anlamlılık seviyesine göre ($p:0,016 < 0,05$) en uygun evlenme yaşı konusunda cinsiyete göre istatistiki olarak anlamlı farklılık söz konusudur.

Ailede kadının da erkek gibi çalışması düşüncesine üniversite öğrencilerinin vermiş olduğu cevapların farklılaşıp farklılaşmadığı test edebilmek için ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare sonucu tablo 6. da görülmektedir.

Tablo 6. Ailede kadın da erkek gibi çalışabilir

		Ailede kadın da erkek gibi çalışabilir					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Cinsiyet Bayan	Frekans	7	7	7	41	101	163
	Cinsiyet %	4,3%	4,3%	4,3%	25,2%	62,0%	100,0%
	Kadın da çalışabilir %	23,3%	43,8%	17,9%	42,7%	70,1%	50,2%
	Toplam %	2,2%	2,2%	2,2%	12,6%	31,1%	50,2%
	Erkek	23	9	32	55	43	162
Erkek	Frekans	23	9	32	55	43	162
	Cinsiyet %	14,2%	5,6%	19,8%	34,0%	26,5%	100,0%
	Kadın da çalışabilir %	76,7%	56,2%	82,1%	57,3%	29,9%	49,8%
	Toplam %	7,1%	2,8%	9,8%	16,9%	13,2%	49,8%
Toplam	Frekans	30	16	39	96	144	325
	Cinsiyet %	9,2%	4,9%	12,0%	29,5%	44,3%	100,0%
	Kadın da çalışabilir %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam %	9,2%	4,9%	12,0%	29,5%	44,3%	100,0%

Ailede kadın da erkekler gibi çalışabilir düşüncesine kadınların %70,1'i kesinlikle katılıyorum cevabını verirken, bu oran erkeklerde %29,1'dir. Kadınlar bu ifadeye daha olumlu yaklaşırken erkeklerde kararsızların fazlalığı göze çarpmaktadır. Cinsiyet değişkenine bağlı olarak kadın ve erkeklerin; kadınların ailede çalışma fikri açısından aralarında anlamlı fark olduğu ki-kare testi anlamlılık ($p:0,000 < 0,05$) sonucundan da açıkça anlaşılmaktadır.

Aile reisi erkektir, son sözü erkek söyler düşüncesi üniversite öğrencilerine sorulduğunda kadınların %24,3'ü kesinlikle katılıyorum derken, erkeklerin kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı %75,7'dir. Yine kadınların bu fikre kesinlikle katılmıyorum diyenlerin oranı %72,4'iken erkeklerde bu oran %27,6'dır. Açıkça kadınlar "ailede reis erkektir" düşüncesini paylaşmadıklarını belirtmektedirler. Cinsiyete göre erkek ve kadınların ailede kimin reis olacağı konusunda farklılaştıkları ve istatistiki olarak ki-kare ilişkisinin ($p:0,000 < 0,05$) anlamlı çıktığı görülmüştür.

Ana baba dışında aile büyüklerinin ailevi sorunlara müdahil olup olamayacağı sorulduğunda; kadınların %32,2'si kesinlikle bu fikre katılıyorum müdahil olabilirler derken, erkeklerin %67,4'ü kesinlikle bu görüşü onayladıklarını belirtmişlerdir. Bu görüşe kesinlikle katılmıyorum diyen kadınların oranı %61,5'ken erkeklerin oranı %38,5'dir. Ana baba dışında aile büyüklerinin ailenin sorunlarına müdahil olup olamayacağı konusunda kadın ve erkeklerin görüşleri bakımından aralarında istatistiki olarak anlamlı farklılık olduğu ($p:0,000 < 0,05$) tespit edilmiştir.

V. Sonuç

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde 325 katılımcı ile gerçekleştirilen anket uygulamasından elde edilen bulgulara dayanarak şu sonuçlara ulaşılabilir. Tanzimat'tan bu yana Türk toplumu belli bir değişim ve dönüşüm süreci yaşamaktadır. Zaman zaman basın yayın organlarında toplumsal yapının temel kurumu olan ailenin değişimi ve nereye gittiği konusunda endişelerin olduğunu gözlemek mümkündür. Bu çalışmada Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin aile kurumuna bakışını belirleyerek ileride bu gençlerin nasıl aileler kuracağını, Türk aile yapısının nasıl bir değişim içerisine girebileceğinin kestirimini yapmak amaçlanmıştır. Öncelikli olarak çalışmanın verileri ile kavramsal yaklaşımı karşılaştırıldığında; (öğrencilerin aile kurumuna bakışlarının) muhafazakâr yaklaşımın fiili gerçeklikle daha uyumlu olduğu söylenebilir. Çalışmaya katılan öğrencilerin büyük bir kısmı aile kurumunu önemli ve değerli gördüklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin aile yapılarına yönelik olarak; çalışmaya katılan öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik olarak toplumun alt orta veya alt kesiminden oldukları gözlenmiştir.

Katılımcıların ailelerinin eğitim durumları, gelirlerini belirleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların annelerinin %61,2'si, babalarının ise %60,6'sı ilköğretim mezunudur. Dolayısıyla öğrencilerin ailelerinin eğitim profili, büyük oranda ilköğretim düzeyindedir.

Katılımcıların ailelerinin hane halkı nüfusuna yönelik olarak kardeş sayılarına ait veriler kullanılabilir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu, kendileri dâhil en az üç kardeş olduklarını belirtmişlerdir. Bu halde hane halkı nüfusu, Türkiye Aile Yapısı Araştırması'nda yer alan ortalama hane halkı büyüklüğü olan 3,6'nın üzerinde yer almaktadır.

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin, aile kurumuna karşı nasıl bir bakış açısına sahip oldukları önemli bir soru olarak görülebilir. Örneğin katılımcıların yarıya yakını, evleneceği kişinin aile yapısıyla yakından ilgilenmektedir. Ayrıca evlenme sebeplerinden en önemlisi olarak "yalnızlığı gidermek" ifadesini belirtmişlerdir. Buna karşılık "uyumlu bir aile kurmak, hayattaki en önemli amacımdır" diyen katılımcıların oranı ise %8'dir. Şu halde öğrencilerin tümü için aile kurmak başlıca amaç olarak görülmemektedir; Öğrenciler için öncelikli amaç okulu bitirmektir.

Katılımcıların %67,7'lik kısmıyla çoğunluğu en uygun evlenme yaşı olarak 25 ile 29 yaş aralığını tercih etmektedirler. Bir yükseköğretim kurumunda eğitim görmeleri sebebiyle mezun olduktan sonra evlenme düşüncesi, bu yaş aralığının belirginleşmesine yol açmaktadır.

Katılımcıların yarısından fazlası, aile içinde ara sıra, nadiren ortak faaliyette bulunduklarını ya da hiçbir zaman faaliyette bulunmadıklarını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda katılımcıların aile değerlerinin ve aile yapılarının çok sıkı olmadığı biçiminde bir yorum yapılabilir de, pek çok öğrencinin kendi ailelerinden uzakta eğitim görüyor olmaları, ortak faaliyette bulunmalarını engelleyici bir faktördür. Yine de katılımcıların en çok güvendikleri kimseler olarak anne- babalarını göstermeleri, aileden kopuk olmadıklarının bir göstergesi konumundadır.

Aileye verilen değer bir başka göstergesi, katılımcıların yaklaşık %85' i, maddi ve manevi sıkıntılarda öncelikle aileye başvurulması gerektiğini belirtmektedirler. Yine katılımcıların büyük çoğunluğu, ailenin iyiliği için aile bireylerinin hiçbir fedakârlıktan kaçınmamak gerektiğini belirtmişlerdir.

Aile içi rollere bakışta yaklaşık %40'lık bir kesim, kadın ve erkeğin eşit olmadığını belirtirken, %54' lük bir kesim ise aile içinde kadın ve erkeğin eşit olduğunu belirtmişlerdir. Ancak kadının çalışmasına olumlu bakanların %74 gibi bir orana sahip olması, geleneksel tutumun ötesinde yer almaktadır. Ancak yine "aile içinde son söz erkeğindir" ifadesine katılanların %40, katılmayanların %50 gibi birbirine yakın sayılabilecek orana sahip olması yine de gençler arasında ailede kimin reis olacağı tartışmasının bittiğini göstermemektedir. Çünkü aile reisinin kim olacağı konusunda kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkiye bakıldığında ilişkinin istatistiki olarak farklılaştığı görülmektedir. Yani Üniversite gençleri arasında aile reisliği tartışmalı konulardan birisidir.

Aile birliğine yönelik olarak elde edilen bulgular, geleneksel bir bakış açısına göre değerlendirilebilir. Öncelikle katılımcıların çok büyük kısmı, aile kurumunun oluşması için evliliğin gerekli olduğunu savunmaktadır. Yine, nikâhsız bir arada yaşamaya olan olumsuz bakış ile evliliğin gerekliliği ifadelerine verilen cevaplar birbirine paralel biçimde ailenin kurulması için meşru bir sözleşmenin olması gereği üzerinde uzlaşmaktadır. Aile bütünlüğünü gösterebilecek olan bir başka değişken olarak, çocuğun evlilik sonrası dünyaya getirilmesi ifadesine olan yüksek katılımdır.

Evliliğin kuruluşunda olduğu üzere, bu kurumun çözülüşü sürecine yönelik olarak verilen cevaplar da, aile kurumuna olan bakışı göstermesi açısından önemlidir. Anlaşamayan eşlerin boşanması gereğine katılımcıların hemen yarısı olumlu bakmaktadır. Ancak %21 oranında olumsuz görüş ile birlikte %27 oranında yüksek derecede kararsız bir kesimin bulunması, aileye karşı üniversite gençleri arasında muhafazakâr tutumun devam ettiğini göstermektedir. Yine, boşanan çiftlerin çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyeceklerinin düşünülmesi, aile kurumuna karşı geleneksel bir bakışı sergilemektedir.

Aile kurumuna yönelik geleneksel bakışın bir göstergesi de ailenin temel bir yapı olarak “mahrem” görülmesi ve içe kapalılığıdır. Bu bakımdan katılımcıların yarısından fazlası, kendi ailevi sorunlarına, ebeveynlerinin bile karışmasına olumsuz yaklaşmaktadır. Yine aile içinde bakıma muhtaç yaşlıların ihtiyaçlarının aile bireylerince giderilmesi ve bakımevlerine olan tutumun daha düşük düzeylerde kalması, aile içi sıkı ilişkilerin bir göstergesi konumundadır. Son olarak katılımcıların, aile kurumunun çeşitli manevi değerlere sıkı biçimde bağlı olması gerektiğini belirtmeleri, geleneksel aile yapısının ve değerlerinin karakteristik bir özelliği olarak yansımaktadır.

Genel olarak araştırma bulguları değerlendirildiğinde, Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin aile yapıları ve aile değerlerine yönelik tutumları geleneksel Türk aile yapısının temel özelliklerini taşıyor durumdadır. Ancak değişen sosyo-ekonomik faktörler, öğrencilerin aile kurumuna karşı olan tutumlarını da etkilemiştir. Özellikle günümüzde meslek edinebilme, öğrenciler tarafından en önemli amaç olarak görüldüğü için yaşam alanlarının bütünü de kariyer tercihleri doğrultusunda şekillenmektedir. Bu doğrultuda bir fakülte mezunu olabilmek, kadın veya erkek tüm öğrenciler için iş bulabilmenin bir gerekliliği halindedir. Dolayısıyla, en başta aile kurabilmenin temel gereği olarak görülen evlilik, mezuniyet sonrası yaş dönemine denk gelmektedir. Buna ilaveten sadece meslek sahibi olmak da günümüzde yeterli görülmemekte, kariyer, kişiler için oldukça önemli bir nitelik haline gelmektedir. Tüm bu sebepler dolayısıyla ilerleyen yaş, ekonomik özgürlük, mesleğin gerektirdiği niteliklere sahip olmak için harcanan zaman, emek, maliyet gibi unsurlar bir arada düşünüldüğünde, geleneksel aile motifinin belirli bir dönüşüme uğradığı da gözden kaçmamaktadır. Bu durumun belki de en belirgin göstergesi, öğrencilerin temel hayat amacı olarak meslek edinmeyi önemsemeleri, aile

kurumunun temel sebebi olarak da mutlu olmaktan çok yalnızlığı gidermeyi önemsemeleridir.

Sonuçta üniversite öğrencilerinin geleneksel aile değerlerini taşıdıkları bu veriler ışığında söylenebilir. Gençlerin aile kurmayı önemsedikleri, aileyi önemli gördükleri, ailelerine en yüksek oranda güven duyduklarından kuşku yoktur. Ancak çalışmanın verilerinden anlaşıldığı kadarıyla öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre; ailede kimin reis olacağı, aile büyüklerinin aile içi sorunlara müdahalesi, aile üyelerinin bakıma ihtiyacı olan kişilerin bakımı konusu ve kadınların çalışması konusunda düşüncelerinin farklılaştığı görülmektedir. Yapılan istatistikî analizlerde cinsiyet değişkenine göre aradaki görüş farkının anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu da bu konularda gençlerin görüşlerinde önemli farklılıklar olduğunun göstergesidir. Aile uygulamaları ve gençlerin aile konusunda sosyalleşmeleri sürecinde bu konular mütalaa edilerek gençlerin düşüncelerinde yakınlaşma sağlanamadığı zaman bu konuların ileride kuracakları aile gruplarında ciddi çatışma alanları oluşturabileceği öngörebilir.

Kaynaklar

- Aile Araştırma Kurumu (1991), **Türk Aile Ansiklopedisi**, Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_10_turk_aile_ansiklopedisi_1.pdf (Erişim Tarihi: 30.03.2015).
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2010), **Aile Yapısı Araştırması 2006**, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Genel Yayın No: 16, Ankara.
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014), **Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler Öneriler**, Araştırma ve Sosyal Politika Serisi No: 07, Ankara, <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293ea2369dc32358ee2b25/taya2013trk.pdf> (Erişim Tarihi: 28.09.2015).
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014), **Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2011**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Araştırma ve Sosyal Politika Serisi No: 04, Ankara. <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293ea2369dc32358ee2b25/taya2011.pdf> (Erişim Tarihi: 28.09.2015).
- Altun, F. (2011), **Modernleşme Kuramı**, 2. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- Aytaç, A. M. (2014), “Türkiye’de Ailenin Tarihsel Dönüşümü: 1925-2010”, Alpkaya, F. ve Duru, B. (der.), **1920’den Günümüze Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim** içinde, 3. Baskı, Phoenix Yayınevi, Ankara, ss. 299-320.
- Aytaç, A. M. (2007), **Ailenin Serencamı: Türkiye’de Modern Aile Fikrinin Oluşması**, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Canatan, K. (2011), “Aile Kavramının Tanımı”, Canatan, K. ve Yıldırım, E. (ed.) **Aile Sosyolojisi** içinde, Genişletilmiş 2. Baskı, Açılımkitap, İstanbul, ss. 53- 64.

- Canatan, K. (2011), “Türk Ailesinin Tarihsel Gelişimi”, Canatan, K. ve Yıldırım, E. (ed.) **Aile Sosyolojisi** içinde, Genişletilmiş 2. Baskı, Açılımkitap, İstanbul, ss. 97-119.
- Demirel, Ö. ve diğerleri (1992), “Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı”, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi-I**, Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecin_de_turk_ailesi__i.pdf (Erişim tarihi: 30.03.2015), ss. 89-153.
- Doğan, İ. (2009), **Dünden Bugüne Türk Ailesi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Engels, F. (2002), **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, (Kenan Somer, Çev.), 12. Baskı, Sol Yayınları, Ankara.
- Giddens, A. (2008), **Sosyoloji**, Cemal Güzel (haz.), Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Goody, J. (2004), **Avrupa’ da Aile**, (Serpil Arısoy, Çev.), Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Kandiyoti, D. (1984), “Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım”, **Türkiye’ de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler**, Türköz, E. (der.), Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay. ss. 15- 33.
- Kongar, E. (1996), **Türkiye Üzerine Araştırmalar**, 2. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kurt, A. (2011), “Dünden Bugüne Türk Ailesi”, **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı** içinde, Memet Zencirkıran (ed.), 2. Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa, ss. 397-427.
- Laslett, P. (1972), “The History of the Family”, **Household and Family in Past Time**, P. Laslett ve R. Wall (ed.), Cambridge University Press, New York, ss. 1-89. (Elektronik Sürüm).
- Ortaylı, İ. (2006), **Osmanlı Toplumunda Aile**, 6. Baskı, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- Özbay, F. (1984), “Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmelerinin Aile İşlevlerine Yansıması”, **Türkiye’ de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler**, Türköz, E. (der.), Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay. ss. 35- 68.
- Poster, M. (1988), **Critical Theory of the Family**, The Continuum Publishing Corporation, New York.
- Tabakoğlu, A. (1992), “Osmanlı Toplumunda Aile”, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi-I**, Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi__i.pdf (Erişim tarihi: 30.03.2015), ss. 84-88.
- Tezcan, M. (2000), **Türk Ailesi Antropolojisi**, İmge Kitabevi, Ankara.
- Yıldırım, E. (2011), “Aile ve Evlilik Türleri”, Canatan, K. ve Yıldırım, E. (ed.) **Aile Sosyolojisi** içinde, Genişletilmiş 2. Baskı, Açılımkitap, İstanbul, ss.65-81.